

Niranjana Kunwar, foto: Monika Deupala

TEMA

Queer književnost u međunarodnom dijalogu

Njihovi bogovi za nas ne mogu učiniti ništa

Objavljujemo prvi tekst iz serije "Queer književnost u međunarodnom dijalogu" Lore Tomaš u kojem se mapira Nepal i nepalska književna i kulturno-aktivistička queer scena. Pisac Niranjana Kunwar i drugi sugovornici govore o svojim iskustvima i naporima da se queer tematika učini vidljivijom, kao i o razlikama između Istoka i Zapada po pitanju odnosa prema seksualnosti i rodu

Lora Tomaš

07.07.2021.

Ljutnja prema ocu vezivno je tkivo memoara Niranjana Kunwara – kad mu se napokon autao, otac ga je smireno pitao bi li, umjesto da javno bude gej, jednostavno mogao cijeli život ostati sam. Biti gej za Kunwara, kao i mnoge druge, znači ne uklapati se u nepalsku heteronormativno zamišljenu obitelj pomno strukturiranu brojnim društveno-religijskim ritualima

Kad smo se upoznali u njegovu dnevnom boravku, Niranjan Kunwar bio je u svojoj *blaženoj fazi*. Bili smo relativni susjedi, ta dva zimska mjeseca 2014. koja sam provela u nepalskom gradu Patanu ili Lalitpuru, samo nekoliko uličica i budističko-tantričkih hramova dalje. Godinu dana ranije, nakon trinaest godina konačno se vratio iz New Yorka, gdje je nakon studija neko vrijeme radio kao učitelj, u javnim i privatnim školama. Ovo mu je bio drugi po redu stan nakon povratka u Nepal, onaj bolji i smješten pokraj Patan Dhoke, glavnih gradskih vrata, drevnih i obijeljenih, iza kojih se tad još uvijek nalazila redakcija *Himāl Souhasiana*, časopisa za koji smo oboje pisali.

Veliki prozori propuštali su puno svjetla, pogotovo onaj u spavaćoj sobi, s pogledom na vanjsko zelenilo i susjedove voćke: stablo banane, šipak, avokado. Navečer bi sjedio na balkonu i pušio, promatrao to stablo avokada osvijetljeno ponekad susjedovim prozorima, ili samo mjesecinom. Kad bi mu lišće gibao povjetarac, izgledalo je kao da diše, pročitala sam u Kunwarovu memoaru na engleskom, *Between Queens and the Cities*, objavljenom prošle godine, usred karantene. Prvom nepalskom *queer* memoaru.

Petnaestak ljudi okupljenih u Kunwarovu dnevnom boravku bili su uobičajena pojava otkako je preselio na ovu adresu. Urednici književnog časopisa *La.Lit*, pokretači Nepalskog književnog festivala, novinari nepalski i strani, aktivisti i pokoji putnik namjernik. Negdje oko ponoći, pokazivao mi je najnoviji tekst svoje kolumne u muškom časopisu pokrenutom godinu dana ranije, *The Nepali Man* (TNM). Pod zvučnim pseudonimom Charlie Chaulagain pisao je o svojim (gej) iskustvima.

„Htio sam da ime aludira na globalni kozmopolitski senzibilitet, ali i da zadrži poveznicu s Nepalom,“ rekao mi je u nedavnom razgovoru putem emaila. „Još

uvijek se upoznajem sa čitateljstvom, jer tad su do mene rijetko dopirali bilo kakvi komentari, osim iz mog kruga prijatelja. Dečki koji su imali 15 kad sam počeo pisati, sad imaju 22, i kažu mi da su im moja iskustva pomogla. Još uvijek promišljam etiku pisanja o drugima, bez obzira što im nikada nisam otkrivao prava imena. Retrospektivno sam shvatio da sam ponekad znao biti neosjetljiv, možda čak pomalo nastupao s predrasudama. Ponekad iz čiste nepažnja, ponekad iz nezrelosti.“

Ondje, u stanu kod Patan Dhoke, osjećao se kao da mu tek započinje život, ili barem novo poglavlje života. Nedavno se bio *autao* roditeljima i nepalskim prijateljima (oni u New Yorku sve su već znali), kretao se među nepalskom intelektualnom i umjetničkom elitom. Štoviše, oni su dolazili k njemu. Bez obzira što to razdoblje nije dugo potrajalo – već sljedeće godine Nepal će pogoditi snažni potresi, promijenit će se privatne i političke klime – Kunwar je neko vrijeme bio slobodan i bez straha, kao da popušta onaj osjećaj bestežine koji ga je inače gotovo uvijek pratio. Kao da napokon pušta korijenje.

Between Queens and the Cities, prvi nepalski queer memoarski roman

Njegovo se *autanje* samome sebi dogodilo kad i bujanje internetskih foruma, krajem devedesetih. Počeo je razgovarati s gej muškarcima diljem svijeta, pala su i prva upoznavanja uživo. Zatim je otišao na studij u SAD. Njujorške su godine isprva bile pune otkrića, energije, izlazaka. Htio je ondje ostati zauvijek, trudio se zadovoljiti birokratske kriterije za zelenu kartu, ali s ekonomskom krizom smanjile su se mogućnosti zaposlenja za strane državljane. Zadnjih je godina ondje ionako zapao u začarani krug pijanih petaka, praznih subota i još strašnijih nedjelja. Čitavo vrijeme, spašavala ga je književnost. Dnevničke bilješke koje je vodio, dugački mailovi prijateljima. Pomalo je kidao veze s gradom, ili grad s njim. Shvatio je da je u New Yorku jer se ne želi suočiti s onim što ga čeka u Kathmanduu. Među ostalim, i ocem.

Ljutnja prema ocu vezivno je tkivo ovog memoara – kad mu se napokon *autao*, otac ga je smireno pitao bi li, umjesto da javno bude gej, jednostavno mogao cijeli život ostati sam. Biti gej za Kunwara, kao i mnoge druge, znači ne uklapati se u nepalsku heteronormativno zamišljenu obitelj pomno strukturiranu brojnim društveno-religijskim ritualima.

„Nitko nas ne obasipa blagoslovima. Postojimo izvan religije, izvan društva i kulture. Previše smo pozapadnjačeni ili previše divlji. Ne uklapamo se u njihove tradicije. Nismo vođeni njihovim ritualima. Nema čarobnih mantri. Njihovi bogovi za nas ne mogu učiniti ništa. Naši su Daśaini i Tihari zauvijek nepotpuni. Purane nas ne spominju. Nitko ne priča naše priče. Nitko ne piše pjesme o našim ljubavima, našim predanostima, našim zločinima. Naše se žudnje ne pretaču u stihove“, reći će u svojim memoarima.

Nedovoljna zastupljenost u javnom i kulturnom prostoru

„Iako nepalski ustav priznaje prava LGBTIQ osoba, problem s rodnom inkluzivnošću postao je jasno vidljiv prilikom posljednjeg nepalskog popisa stanovništva, koji se obavlja svako deset godina“, rekao mi je novinar za područje kulture i umjetnosti za *The Kathmandu Post*, Ankit Khadgi. Kompletanu *queer* populaciju htjelo se svrstati u kategoriju „drugi“. Ukoliko se ta definicija ne revidira, aktivisti će slučaj proslijediti sudu. Doduše, nepalska je vlada 2011. godine htjela trajno uvesti kategoriju „treći spol“, ali samo se 1500 osoba tako deklariralo.

Osim općenito nepalskog problema s vođenjem državne statistike, Kathmandu, kao ni susjedni gradovi Patan ili Bhaktapur, nemaju specijalizirana mjesta za *queer* čitanja. Ali s vremena na vrijeme organizira se kakva radionica. Prošli je mjesec tako umjetnička udruga *Kaalo.101* održala digitalnu radionicu pripovijedanja za *queer* osobe. Društvena organizacija koja se bavi promicanjem digitalne pismenosti i educira o pravima na pristup informacijama, *Body & Data* iz Bhaktapura, također zna organizirati takve vrste radionica. „*Queer* pisanje u Nepal polako cvate. Nekoliko je aktivista objavilo knjige i rječnike, ali u javnom prostoru još je uvijek veoma malo onog što bismo mogli nazvati *queer* književnošću“, dodao je Khadgi.

"Nitko nas ne obasipa blagoslovima. Postojimo izvan religije, izvan društva i kulture. Previše smo pozapadnjačeni ili previše divlji"

„*Queer* je u potpunosti uvoz sa Zapada“, rekla mi je Nikta Rai, spisateljica, istraživačica i aktivistkinja koja živi na relaciji između indijskog grada Darjeelingu i Kathmandua. „Ime, ali ne i ideja. Oduvijek smo imali prakse i folklor koji bi se mogli interpretirati kao *queer*.“ Rai je i suosnivačica *queer* umjetničkog kolektiva u Darjeelingu, *Indreniling*, koji služi mladima, manjini porijeklom iz Nepala, u brdskom Zapadnom Bengalu, jer se ne osjećaju dovoljno reprezentirani u *mainstream* indijskom diskursu.

Osoba koja u Kathmanduu radi na sličnim projektima je Dia Yonzon, transrodna spisateljica, pjesnikinja i aktivistkinja, koja trenutno volontira za *UN Women Nepal*. Na njihovim stranicama objavljuje i [blog o queer pitanjima](#). Yonzon radi na kreiranju platforme za *queer* osobe i umjetnike, a pokušava u sklopu radionica spojiti mlade *queer* umjetnike iz cijelog Nepala s već etabliranim *queer* umjetnicima iz njihova polja, koji im mogu služiti kao mentori.

Pitala sam Yonzon što ona podrazumijeva pod pojmom *queer* književnost. Svoj je odgovor započela pitanjima: „Može li književnost koju pišu heteroseksualni

autori, ali koja se bavi *queer* temama, biti smatrana *queer* književnošću? Moraju li *queer* autori pisati samo o sebi, ili seksualnosti općenito?“ Za Yonzon, u *queer* književnost spada bilo koja forma koja oslikava zbroj ili dijelove *queera*.

„Naprimjer, film nominiran za Oskara, *Danska djevojka*, temelji se na životu trans žene koju glumi cis muškarac, u režiji cis muškarca i po predlošku knjige koju je napisao cis muškarac, ali koji je, mora se reći, ipak gej. Nijedna trans žena nije bila uključena u snimanje tog filma, ali svakako se radi o *queer* filmu. No, prednost je biti *queer* ako pišete o *queer* iskustvima, kao što je bolje da su pisci koji pišu o ratu u njemu i sudjelovali.“

Može li književnost koju pišu heteroseksualni autori, ali koja se bavi *queer* temama, biti smatrana *queer* književnošću? Moraju li *queer* autori pisati samo o sebi, ili seksualnosti općenito?

Zašto baš memoar?

Kunwar nikada nije razmatrao nijednu drugu formu osim memoara, iako je proces pisanja bio emocionalno težak – morao se u detalje nanovo prisjetiti raznih traumatičnih događaja. Jednim se od njih, koji se zbio kad mu je bilo trinaest, već bio pozabavio nekoliko godina ranije u članku naslovljenom „Silence and Shame“, koji je napisao za *Himāl Southasian*. Čak i da ga stariji dječaci tad nisu seksualno zlostavljali u internatu, događao mu se pubertet.

„Postajao sam sve nesigurniji oko svoje ženstvenosti, zbog koje su me intenzivno zadirkivali u školi“, rekao mi je. „Jasno se sjećam trenutka u kojem sam svjesno odabrao biti ‘više mačo’ da bih se uklopio. Bilo je to u vrijeme kad riječ gej ili kratica LGBTIQ nisu ušle u javnu domenu ili medije u Nepal. „Reintegracija je škakljiva. Ideološki se trudim prigriliti svoje ženske i muške aspekte, i sve se više okrećem rodno nekonformnoj vrsti egzistencije. Ali ne mislim da aktivno potiskujem ijedan aspekt svojih želja ili identiteta. Osjećaj neuzemljenosti više je vezan za mjesto i pripadnost (obitelji, intimnim odnosima itd.). Zasigurno se sad

osjećam uzemljenije, djelomično zbog toga što sam poradio na svom odnosu s roditeljima i Nepalom. Mislim da taj osjećaj isto tako ima veze s pisanjem i objavljivanjem memoara. Postigao sam više jasnoće, jer sam se mogao pozabaviti nekim pitanjima, razložiti ih.“

Tek je u kasnijem dijelu procesa, tokom završnih faza uređivanja, poželio da je bio odabrao fikciju. „Ta je želja proizašla iz anksioznosti“, priznao mi je, „iz toga što sam bio suočen s predstojećom realnošću objavljivanja. Počeo sam se brinuti oko javne recepcije i reakcija obitelji. Ali to su bile prolazne nesigurnosti, jer je namjera memoara i bila da povećam vidljivost, da sve bude ‘sasvim stvarno’. Bio je to društveno-politički izbor.“

Raspršeni u glavnom tekstu fragmenti su toka svijesti, veoma poetski i razotkrivajući. Na njima je najviše radio i tek ih je u finalnoj fazi pisanja odlučio uključiti u knjigu. „Ustvari, dok sam uređivao i iznova slagao dijelove knjige shvatio sam da bi ti fragmenti dobro povezivali različite segmente teksta“, rekao mi je. „Zapravo, većina ih je već ranije objavljena u časopisima *La.Lit* i *TNM*-u. Nikad ih nisam smatrao dijelom mog memoara, ali na kraju sam shvatio da ti mikro eseji dobro oslikavaju neku temu, pa su tako postali temeljima za poglavlja knjige. Uvezivanje svega zajedno bio je proces čistog otkrića i ushita.“

Niranjan Kunwar, foto: Saagar Chhetri

Unatoč njegovim početnim strahovima, recepcija Kunwarova memoara u Nepalu bila je snažna i pozitivna. Najsrčanije su reakcije pak stigle od mlađih žena. Bio je to prvi *mainstream* književni *queer* projekt ove vrste (osim autobiografije na

nepalskom transrodne aktivistkinje i glumice Bhumike Shresthe, *Bumika*, iz 2019., i zbirke osobnih priča objavljene u sklopu jedne radionice nekoliko godina ranije). *Queer* narativi bili su rijetki i na Internetu do prije nekoliko godina, rekao mi je Kunwar. „Ali na društvenim se medijima dogodila eksplozija. Mlađa generacija, potaknuta dostupnijim činjenicama i globalnim pokretima, počela je javno iznositi svoje priče u različitim formatima.“

O vidljivosti *queer* osoba u istočnim filozofskim tradicijama Kunwar je nedavno razgovarao sa Sunilom Babuom Pantom, gej aktivistom i legislatorom koji je zaslužan za prava LGBTIQ osoba u Nepal, nakon što ih je 2007. godine s drugima izborio na sudu. Prema njemu, istočna su društva bila daleko naprednija kad je u pitanju rod, a zapadna su progresivnija kad je u pitanju seksualnost. Povijest nepalskih naroda obiluje osobama koji nisu pristajale na binarnu podjelu roda. Gurunzi imaju pojam *maruni* za dečke/muškarce koji se o posebnim prilikama oblače u žene, u regiji Terai to su *natuwe*. Ćaini navodno imaju 15 kategorija za rod (u usporedbi s time, zapadni akronim LGBTIQ zvuči nedostatno). *Hiđre* su transrodne ili interseksualne osobe, a u indijskom epu *Mahabharati* nailazimo na epizode transvestije i transrodnosti. Dapače, rodno nekonformne osobe obično su bile tretirane sa strahopoštovanjem i smatralo se da imaju božanske moći (no to ne treba brkati s njihovom punom društvenom afirmacijom i integracijom). „Čak i nepalske i indijske hramske slike i skulpture ukazuju na to da su drevna društva bila mnogo progresivnija što se tiče ideja roda nego što je to suvremeni, postkolonijalni svijet u kojem živimo“, dodao je Kunwar.

Istočna su društva bila daleko naprednija kad je u pitanju rod, a zapadna su progresivnija kad je u pitanju seksualnost. Povijest nepalskih naroda obiluje osobama koji nisu pristajale na binarnu podjelu roda. Gurunzi imaju pojam *maruni* za dečke/muškarce koji se o posebnim prilikama oblače u žene, u regiji Terai to su *natuwe*. Ćaini navodno imaju 15 kategorija za rod...

Suradnja s ilustratorom

Kunwarov memoar snoliko je i bogato **ilustrirao** Ubahang Nembang, koji se isto tako deklarira kao *queer* osoba. Inače voli eksperimentirati s izazovnim temama u formatu slikovnica za djecu, rekao mi je. Slikovnica *The Journey* (2015.), koju je napisao i ilustrirao, tako priča o migracijama stanovništva iz šuma u regiji Panchase prema gradovima. Za njima ostaju njihove životinje, pa je Nembang ondje znao susretati napuštene vodene bivole. Kad nema kiše, od zimskih do proljetnih mjeseci, teško se brinuti za njih jer je teško naći hranu. Seljani ih zato puštaju da slobodni lutaju šumom, a potom ih za monsuna vraćaju u sela. „*The Journey* je slikovnica koja postavlja pitanja o onome što će se neminovno dogoditi kao posljedica modernizacije“, rekao mi je Nembang.

Postoje li u Nepalju slikovnice s *queer* temama? Nembang nije vidio nijednu. „Slikovnice su već same po sebi ovdje relativno nova ideja i ne smatra ih se odviše važnima za razvoj djece“, rekao mi je. „Mnoge se ilustrirane knjige u Nepalju obično vrte oko onog što se smatra moralnim a čega se svako dijete treba držati, kako biti dobro da bi bilo nagrađeno i takve stvari. No, mnoge slikovnice govore i o siromaštvu, kastinskoj hijerarhiji, patrijarhatu, osnaživanju žena i rodnim stereotipima. Primjerice, u slikovnici *My Dudhu* (2020.), dostupnoj na engleskom, nepalskom i jeziku *danguaro tharu*, koju je Nembang ilustrirao a napisala poznata književnica Shanti Chaudhary, mlada djevojka ponosno priča o svojoj majci, *dudhu*, ustvari o životima žena naroda Tharu iz regije Tarai. Dječjim brakovima, nasilju u obitelji, ali i mogućnosti drugačijeg života. „Možda je sljedeći projekt neka LGBTIQ slikovnica“, dodao je Nembang. Nakon memoara, s Kunwarom planira još suradnji – slikovnica, možda i strip.

Život nakon što se pisalo o njemu

Nakon što je knjiga objavljena, tokom karantene, Kunwar je bio pozvan na priličan broj *online* foruma da govori o LGBTIQ pitanjima. Smatra da je važno biti vidljiv i nastaviti ukazivati na diskriminatorne prakse. Osim toga, uvijek je svoj rad u edukaciji smatrao oblikom aktivizma. Razmatra i izgradnju šire mreže solidarnosti s drugim marginaliziranim skupinama.

„Mladi ljudi koriste novi jezik i termine da opišu sebe i pokušaju razgovarati s vladom i njezinim organizacijama“, dodao je. „Osjećam da prolazimo kroz tranzicijsku fazu što se tiče pokreta za prava *queer* osoba u Nepal. Općenito se više diskutira o seksualnosti. Ali s obzirom na nepalsku nesretnu političku kulturu i generalnu nestabilnost, također nazadujemo na mnogim poljima.“

Kunwar još uvijek radi na polju edukacije, ali ne kao redovni učitelj. Uglavnom surađuje s različitim organizacijama u osmišljavanju i provedbi edukacijskih programa poput raznih treninga i informiranja javnosti o umjetničkim izložbama.

„Većinom sam zainteresiran za projekte koji kontriraju dominantnom diskursu. Naprimjer, izdanje *Photo Kathmandu* iz 2018. godine bilo je usmjereno na rod i odnose moći. Prikazivalo je dvije izložbe koje su se isključivo bavile LGBTIQ pitanjima“, rekao mi je.

Pandemija je pružila priliku da proteklu godinu provede u bliskom kontaktu s roditeljima. „Prvi put u mom životu proveli smo toliko vremena u ne-baš-normalnim okolnostima. Nasreću, to nas je i zbližilo. Napokon smo se međusobno upoznali. U prošlosti su nam odnosi bili zategnuti i da, bio sam u strahu od oca, istovremeno ljut na njega. Ali sad shvaćam da se većinu vremena radilo o tome da se nedovoljno poznamo. Bitno je naglasiti, u kontekstu ove knjige i općenito *queer* iskustva, da je lik oca ujedno i arhetip, simbol nepalskog kulturnalnog patrijarhata. Često odrastamo s romantičnim uvjerenjima o našim roditeljima, a postajemo i egocentrični. Ali bitno je odvojiti arhetip od stvarne osobe. Moj otac je, kao i većina nas, nesavršena osoba. Dao je sve od sebe. Sad su se moje potrebe promijenile, a time i njegova osobnost. Ovih dana volim provoditi vrijeme s njime.“

Tekstove iz serije "Queer književnost u međunarodnom dijalogu" financira Agencija za elektroničke medije u sklopu javnog poziva "Poticanje kvalitetnog novinarstva", programa poticanja novinarske izvrsnosti. Tekstove ćemo objavljivati u mjesečnom ritmu do kraja godine, a njihova je autorica indologinja, spisateljica i urednica Lora Tomaš.